

tinua essent popular no solament parlant de les institucions monàstiques cèlebres (Montserrat, Poblet, Ripoll, Cuixà etc.), sinó també les antigues i oblidades de la gent del Centre: el *monestí* de Celle(r)s, prop de Llanera de Solsonès (1964), *lo monestí* d'Alins (al peu de Pallerols del Cantó, AÜrg., després convertit en molí, on el masover-moliner i la seva dona eren coneguts vulgarment per *lo Monestí* i *la Monestina*, 1957).¹¹ En algunes zones més remotes es produí una confusió amb MINISTERIUM, de la qual resulta una forma arag. *Ministirio*, *Arch. Fil. Arag.* VIII, 165. Això degué presentar-se també en el nostre Alt Urgell, on hi ha el poblet de *Menistrells* (agregat d'Ars) on hi havia hagut un monestir, em deien allí, i me n'ensenyaren algunes ruïnes (1964).

Observem en aquest nom la mateixa síncope que en *Monistrol* < MONESTERIOLUM, fr. *Montreuil*, i en el nom de vi i raïm *monastrell*, sens dubte provinent dels vinyets d'algun famós monestir:¹² «bec --- d'hivern del Madrid de Castella o d'aquells vins fins espanyols, o de Gascunya, o del *monastrell* d'Empordà», Eiximenis (*Terç*, *NCl.* VI, 52); «altra vegada / que fon prenyada / --- / del vi novell, del *monastrell*, / beure pres tema: / ple de verema / era lo trull / ---», JRoig (*Spill*, 6342, i la nota de Chabàs), «planta trià / stranya, pus sana, / de muntalbana, / boval, negrella, / no ferrandella / ni *monestrell* / — mallol novell / volent plantar», id. (id., 13435); resta viu com a nom d'una mena de raïm, si bé amb lleu alteració consonàntica per dissim. o dilació: Cavanilles (*Observ.*, 1798, II, 250) parla del raïm *monastell* en relació amb una *forcallada* valenciana; «el macabeu fa també un vi excellent, molt clar i dolç --- el trobat, el *morastell* i la parellada són raïms nobles i sucosos, però no fan el grau dels altres», Bladé (*Benissanet*, 162), també *monastrell*, *-elló*, a Gandesa.

Monger; *mongeria*. *Mongessa*. *Mongil* [1480, Dicc. Aguiló]. *Mongina*. *Mongiu*. *Mongivol*. *Monjada*. *Monjam*; *monjum*. *Monjorum*.

CULTISMES. *Monacal*: «L'abat Blanquerna --- tramès dos monges a l'apostoli per scusar-se --- com fos en àbit *monachal* e com hagués pus contemplativa vida», Lluïll (*Blanq.* II, 73.24); *monjo monacal* ariament sorprenent (çvol dir potser 'frare que resideix en monestir i no peregrina?'): «El *monjo monacal* Pare Ribas ---», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 181). D'aquí ve sens dubte el nom de la gran afrau de *Monegals* entre Mogrony, Huirte i Ribes, i no sé si Verdager es fundava en cosa gaire més tradicional que la interpretació d'aquest NL. en anomenar *monegals* els residents d'un monestir: «De Orient per tots los déus jurant finir / ab *monegals* y monestir», *Canigó* IX, 283, cosa que imità Costa i Llobera (DAG.). *Monacat*. *Monaquisme*. *Monàstic* [*Spill*].

De *μόνος* 'un' provenen directament els següents: *Mònada*; *monadisme*. *Monadologia*. *Monisme* [manca encara en el *DOrt.*, on el troba a faltar Fontserè]: «--- en el camí de la crítica kantiana la conclusió fatal és --- que només existeix la cosa en si --- Jo sóc, doncs, una consciència però l'única substància és la

cosa en si: el dualisme així desapareix, però el *monisme* que en resulta no és el del jo sinó el de la cosa en si», Coromines (*Jardins de St. Pol* III, iii, O. C., 819a8f.). *Monista*.

CRT.: *Monarca* [1399, BMetge], pres del gr. *μονάρχης* id., cpt. amb *ἄρχω* 'jo mano, governo', *monarquia* [c. 1460, JRoig, JoMartorell]: «mirau los romans, qui del món hagueren *monarquia*, car dreta rahó proceheix de saviesa» (Ag. II, 330), gr. *μοναρχία* (II. *monarchia*) id.; *monàrquic* [Belv.]; *monarquisme*. Altres cpts. del gr. *ἄρχω*: *anarquia* [Lacav.], gr. *ἀναρχία* id., derivat de *ἀναρχος* 'sense cap capità', *anàrquic* [Belv.]; *anarquista*; *anarquisme* [manca encara Lab. 1888 i Vogel]: «Ves com t'ho manegues per fer-li entendre a un home així que, si Cristo visqués avui, seria *anarquista* ---? --- no em va gens bé això de morir per una idea que és dels altres: em volien donar entenen que jo sóc *anarquista*, com si pogués ser alguna cosa que no sigui En Coromines; estic segur que

l'anarquia és una forma molt accidental del pensament revolucionari ---»; Coromines (carta a AVives, 18-XII-1896, *Diaris i Records*, 132). *Anarcoide*. *Anarco-sindicalista*. *Oligarquia* [Belv.], del gr. *ὀλιγαρχία*, cpt. amb *ὀλλυοί* 'pocs'; ¹³ *oligàrquic* [Belv.], *oligarca*.

²⁵ *Monadell*. *Monandre*. *Monaxial*. *Monobase*. *Monobàsic*. *Monoblèpsia*, format amb *βλέπω* 'jo miro'. *Monocarpellar*. *Monocasi* amb *χάσμα* 'divisió, partió'.¹⁴ *Monocèfal*. *Monocicle*. *Monoclamidi*. *Monocle* [1868 -òcul, SLitCosta], amb oculus 'ull'; *monocular*.

³⁰ *Monocord*, amb *corda* [JRoig]: «un menor frare / --- / la visitava / e li mostrava, / per son deport, / de *monacort*» (*Spill*, 4058) «specie de clavicordio pequetño o espineta» (Chabàs, però «lo paraís / --- / que desijaven / era un llit», amb instrument... d'un sol ressort); «*manacort*: monochordium; harpa --- clavicort», OPou (*ThPu.*, 168). *Monocotiledoni*. *Monocrom*; *monocromàtic*. *Monodàctil*. *Monodelfs*, amb *δελφύς* 'matriu'. *Monodia*; *monòdic*. *Monòfag*; *monofagia*. *Monofille*, amb *φύλλον* 'fulla'. *Monofòbia*. *Monoftàlmic*. *Monoftongar*. *Monogàmia*, amb *γαμέω* 'em caso'; *monògam*; *monogàmic*. *Monogènia* o *monogènese*; *monogènic*; *monogènètic*; *monogenisme*, *-genista*.

Monogin, *-ògina*; *monogínia*. *Monografia* [Labèrnia 1864]; *monogràfic*; *monògraf*; *monografista*. *Monograma* [Labèrnia 1840]; *monogramàtic*. *Monoic*, amb *οἶκος* 'casa'. *Monòleg* [-òlogo, Lab. 1840]; *monologar*; *monologuista*. *Monòlit* [1868, SLitCosta], amb *λίθος* 'pedra'; *monolític*. *Monomania* [Lab. 1840]; *monomaniac*. *Monomàquia* [Lab. 1864]. *Monòmer*. *Monometallisme*; *monometallista*. *Monòmetre*; *monomètric*.

Monòmfal, amb *ὄμφαλος* 'llobmrigol'. *Monomi*, format segons *binomi*. *Monopètal*. *Monopirèn*, amb *πυρὴν* 'pinyol'. *Monoplà* [1911, Vogel]. *Monoplegia*. *Monòpode*, *-podí*, *-pòdic*.

³⁵ *Monopoli*, del llatí *monopolium*, i aquest del grec *μονοπώλιον* id., format amb *πωλέω* 'jo venci': sovint deformat des d'antic, i amb acc. secundàries: «racione *manipolli* sive avalot» en doc. ross. de 1398, on vol dir 'revolta, avalot', més tard ja en un sentit de dret mercantil: «nec facimus ajust et *manipoli* in prejudicium